

Lunds Universitet
Socialhögskolan
SOL 061
HT 2002

"Den som tillbringar bara en dag här skulle förstå oss"

- en studie om romer och deras bostadssituation i Zagreb, Kroatien.

Författare: Georgina Simicic
Handledare: Lars Harrysson

Abstract

Gypsies are a group of people that have no state of their own but nevertheless are represented in most of the world's countries. The purpose of this study is to illustrate the plight of gypsies in Zagreb, Croatia. I also wish to give an insight into the housing and living conditions they endure.

The main questions I used to help me with this study are:

“What is the condition of their housing?”

“Why are their housing conditions the way they are?”

To answer these questions I have interviewed representatives from the government and organisations solely or primarily working with gypsies. The interviews and research shows clearly that gypsies are a segregated minority in Croatia that exist in substandard housing. They find themselves in a position where they no longer are in control of their own destiny. Previously they have received much help from different volunteer organisations but since the wars during the 90's, this help has been diverted to the plight of the Albanians and others deemed to be in greater need. At the present time a governmental organisation named “The Office for Minorities” is responsible for financing several gypsy organisations. This funding goes to help gypsies with education, healthcare, sex education and more.

Innehållsförteckning

Abstract	
Förord	4
1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Metod och urval	6
1.3.1 Om intervjuerna och tillförlitligheten	7
1.3.2 Tidigare forskning	7
1.3.3 Fortsatt framställning	9
2. Romer- historia och nuvarande situation	9
2.1 Rom	9
2.2 Romernas historia	9
2.2.1 Kultur och tradition bland romer	12
3. Republiken Kroatien	13
3.1 Kroatien Idag	15
4. Presentation av empiriskt material	16
4.1 Ungdomsföreningen	16
3.1.1 Romsk sanning	16
4.2 Kvinnoföreningen	17
4.3 Romsk förening	17
4.3.1 Ragib Seferovic	18
4.3.2 Förskolan - Unija Roma	18
4.4 Gynekologen gör hembesök	18
4.5 Bostadsförhållanden	20
4.5.1 Containrarna- vart försvann de?	22
4.6 Intervju med de äldre damerna	23
4.7 Minoriteternas statliga förespråkare	24
4.8 Ideella organisationer	25
4.9 Skinheads Attack	25
5. Analys	25
4.1 Marshalls teori om medborgarskap	26
4.2 Fattigdom, arbetslöshet och stigmatisering	27
4.3 Segregation	28
6. Slutdiskussion	30
7. Sammanfattning	31
Källförteckning	32
Bilaga 1	33

Förord

Det har varit oerhört spännande och intressant att få fördjupa sig i detta ämne.

Jag vill varmt tacka alla mina intervjupersoner från de romska föreningarna: Unija Roma, Udruga ;Mladica Roma, Kvinnoföreningen för romer och Ljubica Dedic som har tagit sig tiden för att dela med sig av sina upplevelse och livserfarenheter. Jag hoppas att jag har lyckats handskas med intervjumaterialet på ett respektfullt sätt.

Jag vill tacka min handledare Lars Harrysson för god hjälp på vägen och för hans engagemang och viktiga synpunkter. Norma Montesino, tack för att du var så hjälpsam och hjälpte mig kontakta relevanta personer.

Tack till Helena Popovic som har varit en ovärderlig hjälp och Sanja Ferencin för att du följde med mig på äventyret.

Till slut vill jag tacka min familj som har varit till stor hjälp och stöd när skrivandet har tagit upp stor del av min tid, tack för att ni stod ut med mig.

Hvala svima!

Tack allihop!

1. Inledning

Våren år 2002 fick jag privilegiet att förlägga min praktik till Kroatens huvudstad Zagreb. Jag praktiserade på ett barnhem beläget i stadens centrum. På väg till och från mitt arbete stötte jag ofta på tiggare, oftast romer, tiggande på olika strategiskt belägna platser och torg i stadens centrum.

Till att börja med reagerade jag chockerat och generöst mot dessa människor. Jag delade med mig och skänkte ofta pengar till dem. Efter ett tag började jag alltmer reagera som de infödda stadsborna, jag såg dem inte, jag blev nästan likgiltig mot dem.

Mot slutet av min vistelse började jag dock alltmer fundera, prata med dem, kunna deras namn och släktrelationer. Mina tankar kretsade mycket kring dessa gamla gummor sittande på den kalla asfalten, de små pojkarna släpande på dragspel större än dem själv. Pojkarna kunde inte vara mer än 7-8 år gamla, vad fick dem att stå på gatan i ur och skur, tiggande och spelande, istället för att sitta på skolbänken? Vad för ett liv levde dessa unga mammor sittande med sina små knyten till barn i gathörnen. Var bytte de blöjor på sina barn, gav dem mat?

Jag tog upp ämnet till diskussion ett par gånger med kollegor och bekanta bara för att mötas av total likgiltighet och svar som: "Vad förväntar du dig, de är ju zigenare, de har det i blodet".

En rad olika frågor dök upp i mitt huvud, vem är de, var kommer de från, var bor de och hur ser det ut där? Har inte samhället ett ansvar att förbättra situationen för dem? Eller är det som mina kollegor påstår: Detta är det liv de vill ha, fria och obundna. Är det kroatiska samhället så uteslutande mot romer, de sämst ställda, att de tvingas tigga?

1.1. Problemformulering

Vem är rom och vad binder dem samman som grupp?

Romerna är allas med ändå inget lands folk, historien visar oss hur de har spridits från Indien till hela världen idag. Dessvärre har historien inte alltid varit tillgiven mot romer. Utifrån mina egna erfarenheter har jag sett att många av dem inte lever ett bra liv i Kroatien. Hur är det att vara rom i detta samhälle? Ingen kan ju svara bättre på denna fråga än en rom. Därför har jag valt att intervjua romer i Zagreb, Kroatien. Betoningen har jag valt att lägga på romernas bostadsförhållande då jag anser, att ett acceptabelt sådant, är ett av de mest grundläggande behoven för varje människa. Våra huvudsakliga kroppsliga och trygghetsbehov måste vara tillfredsställda för att vi ska kunna främja självförverkligandet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen blir således att studera romernas situation i Zagreb, utifrån deras perspektiv, och hur de behandlas i samhället idag. Undersökningens tonvikt ligger på romernas bostadsförhållanden.

Följande frågeställningar ska utgöra hjälpmedlet för att komma till rätta med problemet.

- Hur ser romernas bostadsförhållande ut?
- Varför ser romernas bostadsförhållande ut som de gör?

1.3. Metod och urval

För att uppnå syftet och besvara mina frågeställningar valde jag att använda mig av en empiri insamling av kvalitativ art och litteraturstudier. Andledningen till den kvalitativa metoden var att jag ville få fram en personlig och subjektiv uppfattning hos intervjupersonerna. Människor med förankring till romer var erforderliga intervjupersoner då skrivna fakta kring mitt valda ämnesområde är i ringa mängd. Intervjuerna är med romer som är representanter för romska föreningar och med "The office for national minorities". Urvalskriteriet för intervjupersonen var att de skulle ha någon form av tidigare erfarenhet eller kunskap om romernas bostadsförhållanden. Genom dessa intervjuer vill jag få fram deras olika uppfattningar och attityder om bostadssituationen i Zagreb.

Svagheten med denna kvalitativa forskningsmetod är att viss information kan vara spekulativ och dessvärre går det ej att motbevisa intervjupersonernas utsaga, en annan nackdel är att inte all information som har samlats upp är relevant för arbetet. Därför har jag valt att inte ta med sådan information för att förhoppningsvis tillbringa arbetet legitimitet. Styrkan däremot ligger

i att det sker på intervjupersonens villkor i deras hem eller förening och därför är den mer naturlig.

I uppsatsprocessens början var det romernas situation överlag som intresserade mig, men då avgränsning var ett måste valde jag att undersöka det mest grundläggande för varje människa, nämligen romernas nuvarande bostads förhållande i Zagreb.

1.3.1 Om intervjuerna och tillförlitligheten

Med hjälp av Internet och sociologen Helena Popovic kom jag i kontakt med tre romska föreningar, Ungdomsförening, Kvinnoförening och Romsk förening. genom representanterna för dessa föreningarna: Alija Mesic, Rahmiza Mehmedi och Nasser Seferovic fick jag kontakt med ytterliggare intervjupersoner: Ljubica Dedic, Nazif Mehmedi, Fru Seferovic, en lärare vid förskolan för romer samt en gynekolog som arbetar med romer. Under intervjuernas gång har jag lämnat stort spelrum för intervjupersonerna, men även låtit vara plats för följdfrågor. De flesta intervjuerna var väldigt avslappnade och naturliga, tiden för intervjuerna har varierat alltifrån 40 minuter till 2 timmar. Alla nio intervjuer skedde på kroatiska ett språk jag behärskar mycket bra. På alla utom en intervju var jag ensam, den gången jag inte var ensam följde Sanja Ferencin, en studiekamrat från Zagreb, med som bisittare, detta var till stor hjälp när vi tillsammans i efter hand gick igenom intervjun. Risken hade annars varit stor att jag hade missat något väsentligt då intervjupersonen i fråga hade en ovanlig dialekt och använde många, för mig, okända synonym och talesätt (se sid. 13, Ljubica Dedic). Det kan finnas en risk för tillförlitligheten då jag främst har intervjuat representanter för romska organisationer och alla romer inte kunnat få möjligheten att tycka till. Kanske hade man kunnat använda sig av en enkät undersökning för att få fler åsikter men dessvärre är alltför många romer analfabeter för att en sådan undersökning ska vara möjlig.

1.3.2 Tidigare forskning

Jag har valt två undersökningar som behandlar ämnet romer i före detta kommunistiska länder. Samt en forskning som vill förklara varför romer inte engagerar sig mer politiskt.

Via EERC (European Roma Rights Center) på internet fann jag slovakisk länderrapport (Cahn & Trehan, 1997) "Time of the skinheads - denial and exclusion of roma in Slovakia". Rapportens huvudsakliga syfte är att kartlägga de human rättigheterna som bryts mot romer i Slovakien. De kom fram till att romer är ännu den mest berövade etniska minoritet i Europa idag, deras grundläggande civila rättigheter är hotade i Slovakien. Diskrimination gentemot romer sker på flertalet områden bland annat: arbete, skola och sjukvård. Hatiskt tal mot romer

fördjupar de existerande stereotyper som upprätthåller den europeiska allmänna åsikten. Under rubriken " Geographical exclusion" stod det att de flesta romer bosätter sig runt städernas periferi. Oftast har de inget vatten eller elektricitet i deras bostadsområden. Det vatten de inhämtar från flera kilometers väg är smutsigt och barn lider ofta av diverse infektioner. Deras levnadsområde ses som ett ghetto, den post- kommunistiska tiden har bara förvärrat deras situation.

" A Pleasant Fiction - The human rights situation of roma in macedonia" en annan relevant länderrapport från Makedonien (Petrova, 1998), denna uppsatsen tar upp romernas humana rättigheter i landet. Det framkommer bland annat att romer ofta inte är makedonska medborgare trots att de kanske är födda i landet och har bott där en lång tid. De har därmed ingen rösträtt och inga rese dokument så att de kan röra sig fritt mellan länder. Detta trots att det tydligt står i Makedonsk lag att alla är jämlika i fråga om frihet och rättigheter oberoende av kön, etnicitet, politiska eller religiös tro, färg på huden, nationellt eller socialt ursprung eller social status. Ett stort bevis på diskrimineringen mot romer är en kilometer lång. Det finns ett bostadsområde utanför Skopje, romerna bor längst bak i detta område. En cementerad väg leder fram till det första romska huset i det romska ghetto område, sedan slutar det. Enbart 30 meter av den bebodda romska delen är cementerade och en kilometer långt område är grusväg (www.errc.org/publications/reports/).

Zoltan Barany är en forskare som har gjort flera studier kring romer en av dessa är " Romani Electoral politics and Behavior" (2001). Han tar upp exempel och orsaker varför romer fortfarande är minoriteter ur ett politiskt perspektiv. Den största anledning, enligt Zoltan, till varför romer ej lyckas komma upp sig är att de inte kan organisera sig. Inom den romska kulturen är romerna själva indelade i olika grupper, i vissa länder är det upp till sjutton stycken. Han menar att om alla skulle organisera sig skulle de kunna få plats i riksdagen med sitt totala antal i mängd. Detta är dock inte enda orsaken. Politiker åker ut till de regioner där romer bor och delar ut mat och bistånd för att värva röster, romerna litat dock inte på politikerna och röstar därmed inte på denne. Icke- romer å andra sidan godtar ännu inte sådan politik och väljer därmed att inte rösta på denne politiker. Detta gör att många politiker avstår från att försöka få med romer i deras politiska program. Många romer vet inte heller hur man ska rösta, många är analfabeter. När de väl röstar så har de vanor för att rösta på det rådande partiet. Enligt Zoltan Barany har romer enbart korttids tänkande, de tänker inte politiskt långsiktigt. De röstar även mycket på före detta kommunistiska ledare eller kommunistiska parti. Många romer anser att det var bättre för, under kommunismens tid. Barany menar att

mindre än 15% av romerna deltar i val. Trots detta kan man statistiskt se en förbättring av romernas valdeltagande för vart år. I lokala val har romer börjat få flera poster, men nationellt är de ännu underrepresenterade.

1.3.3 Fortsatt framställning

I Kapitel 2 gör jag en teoretisk genomgång av begreppet Rom och vill redogöra för deras historia, kultur och tradition. Jag vill även ge en förklaring åt min betydelse av begreppet bostadsförhållande. Samt vill jag försöka ge en bild av Kroatien och hur det är att bo där. I kapitel 3 redovisar jag mitt intervjuresultat, utifrån intervjupersonernas utsaga och tidningsartiklar beskrivs bland annat romernas bostadssituation. I Kapitel 4 redogörs de teoretiska utgångspunkter som ska hjälpa mig analysera mitt material. Slutdiskussion finns att läsa i kapitel 5.

2. Romer - Historia och nuvarande situation.

I detta kapital ska jag ta upp begrepp och bakgrundsbegrepp som är väsentliga för att förstå arbetet. Jag börjar med att försöka redogöra vem som är rom och deras historia. Sedan ska jag klargöra Kroatien och hur det kan vara att bo där. Slutligen vill jag med egna ord beskriva vad jag menar med bostadsförhållande.

2.1 Romernas historia

Ordet **Rom** betyder *man* eller *människa* på språket romani chib. Den europeiska benämningen på romer har tidigare varit zigenare. Människor som tillhör detta folkslag har dock alltid kallat sig för romer. Den officiella beteckningen i Sverige och Kroatien är numera rom och jag har därför valt att använda den rakt igenom hela arbetet.

För att ge en bild av romer och var de kommer från vill jag försöka beskriva dem. Vem är rom och vad binder dem samman som grupp? Det kan vara något som man bör reda ut, för att överhuvudtaget förstå arbetet.

Det finns väldigt lite information som berättar om romernas ursprung. Det man vet är att romerna har sitt ursprung i Punjab, (nuvarande Nordvästra Indien och en bit av Pakistan). Man vet inte med säkerhet varför man lämnade Punjab, men man vet att utvandringarna skedde i omgångar mellan 700- och 1100-talen e. Kr. Man vet också att det var stora folkmassor som sattes på flykt. Stora delar bosatte sig inom Asiens gränser, medan en grupp fortsatte att vandra ända bort mot Europa och utgör där än idag en egen grupp med eget språk

och egen kultur. De är alltså dem som utgör dagens romska grupp. Första tecknet av romernas existens i Europa som man har funnit är från år 1322 på Kreta. (Tillhagen, 1965).

I övriga Europa har romerna råkat ut för kulturkrockar och missförstånd med ursprungsbefolkningen, vilket har lett till främlingsfientlighet, rasism, förföljelse och fortsatt vandring och utstötthet. När rykten och fördomar om romerna uppstod kunde de inte försvara sig, eftersom de inte talade samma språk. Romer blev också utstötta ur samhället av andra orsaker. Romer har kunnat ses som en kringresande verkstad eller fabrik som utan några mellanhänders hjälp kunde sälja sina hantverk direkt vid kundens hem, och där lönen delades lika för alla. Under medeltiden var skråväsendet en politisk makt och hantverket var underordnat detta. Skråväsendet ville ha ett system där mellanhänder gjorde sig rika på att sälja varor vidare för ett dyrare pris än vad de köpt varan för, och därför blev det nödvändigt att styra så att hantverket koncentrerades till städerna. Romerna utgjorde ett hot mot detta system och för att skydda sig mot dem startade man rykten och förföljelser (Taikon, 1970).

Under medeltidens häxprocesser råkade många romska kvinnor ut för att bli anklagade för att vara häxor. Gamla lagböcker skvallrar om grymheter som romerna har fått utstå.

- År 1498 förklarade riksdagen i det heliga tysk-romerska riket att zigenare var kristendomens förrädare, vilket innebar att vem som helst kunde döda dem utan att bli straffad. Detta ledde till att man överallt i detta område (och områdena runtomkring) roade sig med "zigenarjakt", som innefattade mord, våldtäkt, tortyr, förföljelse, samtidigt ansågs detta vara legalt.
- År 1725 befallde kejsar Karl VI att alla manliga zigenare som påträffades i Mähren skulle dödas. Alla zigenare under 19 år, och zigeniska kvinnor fick vänster öra avskuret. Detta för att man lätt skulle kunna identifiera dem och hindras från att återvända efter utvisning. I Böhmen gällde höger öra, och på andra ställen brännmärkning.
- Så sent som 1835 arrangerades "zigenarjakt" på flera ställen i Tyskland. Resultatet blev 260 döda romer, däribland en "zigenarkvinna med ett diande barn", som en stolt godsägare från Rhenlandet rapporterade att han skjutit.

Det finns även rapporterat om att romer hållits som slavar i både Nordafrika och Rumänien och där utsatts för grym behandling. (J.O. Johansen s. 24-26)

Då romer förföljdes och massavrättades under andra världskriget, var det knappast någon ny erfarenhet för detta folk. Dock var det inte mindre skräckfyllt och förödande. Äldre romer med ovärderliga kunskaper, som gått i arv i många generationer, försvann för alltid.

Ytterligare förödande är att klyftan och misstron mellan romer och "européer" ökas. Detta kan bidra till att romerna tar avstånd från de människor som behandlat dem så illa och mördat deras släktingar och vänner. Man har beräknat att minst en och en halv miljon romer mördades i Hitlers utrotningsläger. Troligtvis är den egentliga siffran mycket större än så eftersom romer även bokfördes även som "lösdrivare" eller bland judarna. Dessutom sköts många redan vid arresteringstillfället i lägren utan någon som helst bokföring (Cederberg s 10-11).

Romer har i de 700 år de levit i Europa stötts bort från samhället på många olika sätt. De har nekats skolgång, arbete, fasta bostäder och annat som länge har varit självklart för alla andra. Romerna tvingades bo i tält och husvagnar och med dessa flytta runt från plats till plats. I stort sätt var alla romer analfabeter. Det hände att godhjärtade kom till lägren på eget initiativ för att undervisa romer, men det blev oftast kortvarigt eftersom romerna var tvungna att flytta vidare. (Caldaras, 1981)

2.1 Kultur och tradition bland romer

Den vedertagna beteckningen på romernas språk är romani chib, och består av en mängd dialekter. Språket är en viktig del av romernas kultur och vävs samman med det sociala livet i ett regelsystem där de inbördes relationerna är av stor betydelse. De romska familjernas namn härrör ofta till tidigare traditionella näringar och yrken, vilken i sin tur rangordnas efter status. Den organisationsform som romer i allmänhet känner till är också byggd på storfamiljen och auktoritet förknippas med kön och ålder. Regler som gäller följer främst renhetslagarna, vilka strikt talar om vad som är rent och orent. Detta gör samvaron med gaje, ickeromer, mer komplicerad i och med att de traditionellt räknas som orena, samt risken för att beträda orena områden.

För att ge en breddare bild av den romska kulturen i Kroatien vill jag återberätta det som framkom under en av mina intervjuer: Ksenija Seferovic är rom och en av mina intervjupersoner, hon arbetar med Unija Roma (Romsk Organisation). Ksenija menar att för romer idag är det svårt att lita på icke romer, man är alltid lite misstänksam. Misshandel av kvinnor är något man inte talar om för andra romer ännu mindre icke-romer, det är något skamfullt, även om alla andra vet så talar man inte om det. Alkohol och drogberoende är ett annat problem för romer. Hon förklarade även att ta del av arbete och skola är inget vanligt bland romer, de vet inte varför de måste eller borde arbeta eller lära sig något nytt. "vad ska

det vara bra för" brukar romer fråga sig "andra kör en jätte fin bil och de har inte avslutat skola, varför ska jag?"

3 Republiken Kroatien

Många olika kulturer har satt sin prägel i Kroatiens utveckling, Grekland, Österrrike, Ungern, Grekisk romersk och Islam har alla lämnat sina spår i landets unika kultur. För att ge läsaren en ökad bild av Kroatien och hur det kan vara att bo i detta land väljer jag att ta med detta kapitel.

Historik

Efter första världskriget Bildades Jugoslavien dominerat av Serbien men med många minoriteter som till exempel kroater, slovener, ungrare och albaner. Motsättningen mellan kroaterna och serberna under tiden mellan de två världskrigen ledde till att en kroat mördade Jugoslaviens kung Alexander 1934. Kroatien blev efterhand en autonom provins, men detta var inte tillräckligt. Under andra världskriget utropades en kroatisk stat i nära samarbete med den tyska ockupationsmakten. Nu anställdes ett folkmord på serber, judar och romer. Serberna angrep och dödade tiotusentals kroater och muslimer. 1945 blev Jugoslavien en kommunistisk enpartistat som hölls samman av Tito. Han höll tillbaka Serbiens ambitioner att dominera, men efter hans död 1980 framträdde de nationella strävanden. Kommunismens sammanbrott i övriga Östeuropa lämnade inte Jugoslavien obemärkt den förde med sig att kommunistpartiet i Jugoslavien förlorade makten. Därmed försvann den faktor som hade hållit Jugoslavien enat.

1991 var året då stridigheterna började, det började med att Kroatien förklarade sig oberoende av Jugoslavien men det skulle dröja 4 år av krig och kamp innan serberna lämnade kroatiskt territorium. Idag är Kroatien är en parlamentarisk demokrati med en folkvald president som utser sina ministrar och en premiärminister. President Stjepan Mesic är landets rådande statsöverhuvud, i Kroatien hålls val var 5:e år.

(www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hr.html).

Demografi

Kroatien är ett litet land med 4 miljoner invånare beläget mellan Slovenien och Bosnien-Hercegovina i sydöstliga Europa, landet gränsar till det adriatiska havet. Kroatiens nuvarande

huvudstad är Zagreb (population cirka 1,000,000) Under tiden för fd. Jugoslavien var Zagreb ett ledande industriellt, kulturellt och naturvetenskapligt centrum.

Republiken Kroatien inkluderar Slavonien, Dalmatien och största delen av Istrien. Västra Kroatien är belägen vid de dinariska alperna, i den östliga delen rinner floderna Sava och Drava och är väldigt agrikulturellt. Mer än en tredje del av Kroatien är täckt av skog och timmer är den främsta export källan. En annan viktig inkomstkälla är turism, särskilt Dalmatien, längs med den adriatiska kusten, är ett attraktiv semesterparadis. Trots drastiska minskningar av turism under kriget på nittiotalet har den återhämtat sig år 2000. Men arbetssysselsättningen är ännu låg, trots 4,3 miljoner invånare är enbart 1.7 million arbetande. (2001) Medlivslängden på den totala befolkningen är 74.13 år, barndödligheten ligger på 7.06/1000, antal aids eller HIV smittade är relativt låg på 0.02% (1999). Analfabetism i Kroatien är även den låg av den totala befolkningen på över 15 år kan 97% läsa och skriva, av män är det 99% och kvinnor är det 95% (1991 est., www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hr.html).

Etnicitet och religion

Delar av den kroatiska nationen är historiskt och kulturellt djupt rotade i de territorier av grannländerna Slovenien, Ungern, Bosna-Hercegovina, Serbien, Montenegro, Österrike, Slovakien och Italien. Det finns en etniska mångfald i Kroatien även om Kroaterna utgör majoriteten. Romerna tillhör de minst i antal bland minoriteterna. De utgör enbart 0.2% av den totala kroatiska befolkningen. Religion har sedan krigets tid haft stor betydelse för befolkningen i Kroatien. Största delen av befolkningen tillhör den katolska kyrkan stark 76.5% tillhör den romersk katolska kyrkan och 11.1% är Ortodoxa , 1.2% tillhör islam och protestanter utgör enbart 0.4%, andra eller okänt 10.8% (1991).

Det språk som talas i Kroatien är kroatiska 96%, annat 4% (bl. a italienska, ungerska, tjeckiska, slovakiska och tyska (www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hr.html)).

Kroatien idag - baserat på intervju med Helena Popovic

Trots all konkret fakta om Kroatien vill jag ge en mer real bild av Kroatien. Jag har sedan början av uppsatsens arbetet stått i nära kontakt med en sociolog, Helena Popovic , som har i den mån hon kan gett mig en bild av Kroatien och hur det fungerar. Poängen med följande stycke är att illustrera för läsaren hur det är att leva i Kroatien. Med denna bakgrundsinformation får läsaren en vägledning till att kunna tolka arbetet och romernas situation bättre.

Trots stora påfrestningar på landet under och efter kriget så strävar Kroatien efter en total återhämtning och de har lyckats anmärkningsvärt bra med tanke på förutsättningarna. EU-medlemskap är ett av de stora målen i framtiden. Men fortfarande finns det stora svårigheter, den kommunistiska byråkratin har överlevt omvälvningarna men de avtar sakta. Korruptionen inom de statliga institutioner bekämpas flitigt och även om poliskåren ännu har ett osedligt rykte är det en stor förbättring idag än för några år sedan. Turismen har återhämtat sig och satt fart på ekonomin. Trots detta är den ekonomiska situationen svår för det kroatiska folket, ensamstående och äldre har det väldigt mödosamt, handikappade och föräldralösa blir omhändertagna av staten, dock kan kvalitén på den omhändertagande inrättningen vara varierande. För arbetslösa finns inget skyddsnet mer än billigare tillgång till kollektiv trafik. Den utbredda arbetslösheten har tvingat människor ut på gatan för att tigga, oftast är det romer eller pensionärer som tigger. På landsbygden är situationen aningen bättre, man har större fördelar då man kan odla egna frukter och grönsaker eller föda upp djur. Många familjer i storstäderna överlever med hjälp av de släktingar på glesbygden som bistår med hjälp i form av mat. Självmordstatistiken är hög en av de högsta i Europa, kriget har lämnat efter sig många själsligt skadade, PTSD (post-traumatiskt stress syndrom) är ett begrepp som används flitigt för att beskriva folks tillstånd i Kroatien idag.

4 Presentation av empiriskt material

Med hjälp av Internet och sociologen Helena Popovic kom jag i kontakt med tre romska föreningar, genom dem kom jag sedan i kontakt med fler romer, en gynekolog som arbetar med romer samt med "The office for national minorities". Jag börjar detta avsnitt med att redogöra för de tre romska föreningar jag kom i kontakt med: *Ungdomsföreningen*, *Kvinnoföreningen* och *Romsk Förening*. Genom Kvinnoföreningen kom jag i kontakt med en gynekolog som regelbundet arbetar med romer detta arbete beskriver jag i *Gynekologen gör hembesök*. Sen beskriver jag romernas *bostadsförhållande* främst baserat på en artikel ur "romsk sanning", därefter vill jag redogöra för barackerna i: "*Barackerna- vart försvann de?*". Detta följs av ett avsnitt där jag presenterar två separata intervjuer med kvinnliga representanter för den äldre generationen romer. I två näst sista avsnitt beskrivs vad staten och ideella organisationer eventuellt gör för romer. Det sista avsnitt beskriver en roms öde i möte med ovänligt sinnade människor.

4.1. Ungdomsföreningen

Alija Mesic är stiftare och ordförande för föreningen "Udruga Maldica Roma" (den romska ungdomsföreningen). Alija Mesic är rom och har i årtal kämpat för romernas rätt och fört deras talan i politiska och i mediala sammanhang. Han är en nyckelperson i romiska sammanhang och är ofta omtalad och omskriven för sitt arbete för förbättringen av romernas situation i samhället. Hans organisation har 3.600 registrerade medlemmar i Kroatien men han har även ett samarbete med romer från hela världen. Han är dessutom ansvarig utgivare för en romsk tidning: "Romsk Sanning". Denna tidning finansieras med hjälp av bidrag från myndigheterna för minoriteter i Kroatien (The office for national minorities).

4.1.1 Romsk Sanning

Romengo Cacipe (Romsk Sanning) är namnet på den romska tidningen som Alija Mesic är ansvarig utgivare av, den riktar sig till romer och behandlar allt som rör romernas situation i Kroatien, den har därför varit en värdefull källa till information för mig. Jag fick den senaste utgåvan och en del av dess artiklar finns återberättade genom detta arbete. Tidningens tillförlitlighet och objektivitet kan ifrågasättas, mesta delen av artiklarna är skrivna av romer och är väldigt negativa gentemot statens åtgärder. Alija själv förekommer på 16 av 67 bilder som finns i tidningen och omnämns väldigt ofta i de olika artiklarna.

Vid intervju tillfället satt vi i hans kontor som även fungerade som hall in till en data skola. Till denna lilla lärosal var alla välkomna oavsett nationalitet, men den riktar sig främst till Romska barn. Läraren var en icke-romsk ung kille som arbetade ideellt. Intill denna byggnad var en rök fylld bar med enbart romer. En skylt ovanför denna talade om att detta var romska ungdomsföreningen.

När jag intervjuade Alija var stämningen en aning stel jag bjöds på kaffe och närvarande vid intervjun var även den unge killen och sekreteraren. Konkret fick jag inte mycket ut av denna intervju mer än hans helhetsbild av romernas segregerade situation. Däremot fick jag många tidningsartiklar och aktuella bilder på romska bostadsområde i Zagreb (några av dessa bilder finns illustrerade i bilaga 1). Dessutom fick jag den senaste utgåvan av "Romsk Sanning". Vi talade om hur många romer som egentligen bor i landet. Han gissade på att det finns ca. 15 000-20 000 romer i hela Zagreb inte alla av dessa har dock kroatiskt medborgarskap därför är det svårt att uppskatta antalet. När han tillfrågas om en uppskattning av hur många som är sysselsatta säger han att de kan räknas på fingrarna.

4.2. Kvinnoförening

Rehmeza Mehmedi är en kvinna som är drivkraften bakom den Romska Kvinnoföreningen i Kroatien. Hon är aktiv i kampen mot förtryck av romska kvinnor och arbetar nära Zagrebs innerstad. Deras kontor består av en cirka 20kvm stor lokal och härifrån styrs två olika föreningar av makarna Mehmedi. "Den Gyllene Kobran" styrs främst av maken Nazif Mehmedi och Kvinnoföreningen styrdes av Rehmeza. Jag talade främst med Rehmeza men även hennes make kom ibland med inlägg, oftast motsade paret varandra, exempelvis när jag frågade om patriarkalism bland romer svarade maken tvärtemot vad Rehmeza sa. Hon uttryckte att den definitivt fanns där och att kvinnan är i ett uppenbart underläge i jämförelse med männen.

4.3. Romsk förening

Familjen Seferovic är en gammal och känd romsk familj i Zagreb. Med hjälp av statliga finansieringar driver de både en förskola och en förening, Udruga Roma (Romsk förening). Jag blev inbjuden till deras hus där de driver Romsk Förening och förskola på övervåningen, familjen själv bor på övervåningen. Jag spenderade nästan en hel dag tillsammans med familjen Seferovic och deras anställda. Under dagens gång fick jag tillfälle att intervjua huvudansvarige för skolan Ragib Seferovics son, Nasser och senare även hans Mor och hans syster Ksenija. Jag talade även med en av lärarna på skolan, Ilija och han gav mig en rundvisning av skolan samt ett av de romska bostadsområdena i närheten av skolan även känt som Kozari Bok.

Genom följande stycke vill jag ge läsaren en inblick i en romsk mans öde. Hans historia illustreras över en tidsperiod på mer än femtio år.

4.3.1 Ragib Seferovic

Ragib Seferovic föddes i en fattig romsk familj i början av första världskriget, de sju familjemedlemmarna flyttade runt från stad till stad under hans barndom i sökande efter bättre liv och mat. Ragib insåg tidigt att det inte var en framtid han skulle vilja ha. Utan föräldrarnas vetskap lärde han sig nästan på egen hand att läsa och skriva. Hans strävan efter kunskap var starkare än föräldrarnas begränsningar. Han gick ensam en dag till stadens skola och bad läraren att skriva in honom i skolan. Ragib var framgångsrik i sina studier och avslutade gymnasieskola med inriktning på trafik, efter detta tog han arbete som spårvagnsförare. Strax därpå gifte han sig med en romska och de fick 8 barn. Familjen bosatte sig i Kozari Bok, ett bostadsområde i Zagreb periferi och för ca. 10 år sedan startade Ragib en

förskola i sitt eget hus i nedervåningen. Ragib Seferovic är bortgången sedan några år, men det han påbörjade har hans familj axlat vidare. (Seferovic, 2001)

4.3.2 Förskolan - Unija Roma

Unija Roma är en romsk organisation som startade för ca. 10 år sedan, den är delvis statligt finansierad, de erhåller 45.000 Kuna per måna.(ca. 40.000 S.kr). Detta ska då betala 4 heltidsanställda lärare, sekreterare och pedagoger och 6 halvtidsanställda. Denna förskola som skapades av Ragib Seferovic har ca. 50-60 romska barn från hela Zagreb. Varje morgon kör lärare eller anställda för att hämta barnen på busshållplatsen eller hemma hos dem för att ta dem till skolan.

När jag kom dit fick jag en rundvisning av skolan, den var väldigt sliten och låg avsides av staden i ett illegalt område, med illegalt menas då att de flesta husen detta i område är okkuperade av bosnier som kom efter kriget. Få i bostadsområdet har legala rättigheter över sina hus eller betalat el eller vatten. Det fanns både ett dagis och en förskola, skolan rymmer ca 10-12 barn men det finns rum för fler om de trängs ihop, den hade gamla, om inte antika skrivbord och en väl använd krittavla. Barnen hade lektion precis vid min ankomst, barnens strävan efter kunskap verkade vara stor.

Jag fick en rundvisning av skolan av en av de heltidsanställda lärarna. Han berättade att sedan de startade skolan har de tagit hand om många så kallade tiggarbarn, även om det bara är en förskola där de lär barnen läsa och skriva så har de ingen begränsad ålder, han berättade om att de hade fått in en 21-årig ung man som inte kunde läsa eller skriva. Läraren beskriver även att sedan problemen började i Kosovo har den ideella hjälpen till romer i Kroatien avstannat helt och istället riktades till Kosovo. Enbart denna skola i Zagreb erbjöd denna typen av undervisning såvitt han visste. Avslutningsvis säger han att ingen vet hur det är att vara rom förrän man "kommer in i hans skin".

Rehmezas kritik

I intervju med Rehmeza kommer det fram att hon anser att romer är delade i två läger; analfabeter och icke-analfabeter. Men enligt henne finns det även annat som hämmar romernas förening med varandra och integrationen i det kroatiska samhället, hon menade att om man sätter romska barn i romska skolor så får de aldrig chansen till att integreras i samhället eller att lära sig det kroatiska levnadssättet. Hon tog skolan i Kozari bok (Seferovis skola) som exempel på motverkningen av detta mål. Romska barn känner sig segregerade från

första början. De bör inte gå i skolor som endast är avsedda för romer, de bör gå i skola med alla andra. Vid den tiden då jag vistades i landet fanns det ett fall som var omtalat i Kroatien, det rörde sig om en grupp romska skolbarn som hade förvägrats skola i en medelstor stad i Slavonien. De övriga barnens föräldrar lät inte sina egna barn gå till skolan så länge de romska barnen gick kvar där. Om detta kommenterade Rahmiza att fördomar tar tid att komma över, så småningom kommer även de att överkomma.

4.4. Gynekologen gör hembesök

Rahmizas organisation går främst ut på att informera romska kvinnor om hygien och ge dem teoretisk gynekologisk hjälp, d v s en gynekolog kommer hem till romska kvinnor och informerar dem om hur man känner igen olika könssjukdomar och var man kan söka hjälp. Hon påminner mig om att den romska kulturen är väldigt patriarkaliskt och att kvinnan befinner sig i ett underläge, männen misshandlar sina kvinnor och de har inte många rättigheter. När en kvinna blir bortgift, vilket fortfarande är vanligt, får hennes far en summa pengar, om kvinnan på något sätt gör fel blir hennes far återbetalningsskyldig det dubbla. Det är även vanligt förekommande att män är otrogna mot sina kvinnor. Därav det gynekologiska behovet. Föreningen ger även gratis intensivkurser en gång om året där de utbildar ca. 20 romer till att bli deras representanter och föra ut budskapet om det sunda levnadssättet till det romiska folket.

Jag fick möjligheten att följa med på ett av de regelbundna organiserade besöken tillsammans med Rahmiza, hennes svärdotter och doktorn. Det var en kvinnlig gynekolog och eftersom jag inte har fått chansen att fråga om jag fick använda hennes namn i arbetet så kallar jag henne för Dr. Draga. Varje vecka kommer de överens om var någonstans detta möte ska äga rum, vanligtvis är det hemma hos en romsk kvinna, vem som helst får närvara det enda kriteriet är att man är kvinna, etnicitet har ingen betydelse. Deltagarna ska helst vara fler än 10 då man vill nå ut till så många som möjligt åt gången. Dr. Draga gör inte detta ideellt, hon får betalt. Innan vi går in i huset berättar Rahmiza för mig kort om familjens historia, modern i familjen har två barn ett på 19 och ett på 6 år, när hennes man gick bort lämnade han familjen i svåra skulder, ett år efter hans bortgång fick den äldsta dottern livmodercancer vid 16års ålder, hon fick operera bort livmodern och kan inte längre få barn.

Deras hem var en liten tvårumslägenhet på övervåningen av ett radhus, trång och spartanskt men varm och välkomnade, familjen var väldigt gästfria och vi bjöds på kaffe och saft, vi

satte oss allihop i det lilla vardagsrummet som inte var större än 10kvm. Vi var ca. 15 kvinnor mellan åldrarna 6 till 64. Mötet pågick i ca. 1,5 h och under denna tid pratade kvinnorna om allt möjligt och de hade många frågor till Dr. Draga. Hon berättade allt om intimhygien och könssjukdomar, främst koncentrerade hon sig på att förklara för dem om herpes och dess symptom, majoriteten av kvinnorna var romska eller gifta med romska män men det fanns även kroatiska och bosniska kvinnor. De var relativt sunt orienterade och medvetna om sitt underliv, men det jag slogs av var fattigdomen. Den 19 åriga flickan hade inte varit på regelbundna undersökningar och det är mer än ett år sedan hon sist varit hos en läkare, Dr. Draga betonade skarpt för modern att särskilt då hon tidigare varit drabbad måste hon undersökas, modern sa då att hon får hitta ett sätt att komma fram med pengarna. Summan rörde sig om 100 Kuna (ca. 115 Skr, den genomsnittliga kroatiska lönen ligger på ca. 3000 Kuna och pension är ca 400-900 Kune).

4.5. Bostadsförhållanden

I den romska tidningen "Romsk Sanning" finns många intressanta artiklar vad gäller romernas bostadsförhållanden, en av dessa står under rubriken *"Den som tillbringar bara en dag här skulle förstå oss"* och syftar då på ett av de bostadsområden i Zagreb, närmare bestämt Plinarsko, i denna artikel görs en utmärkt beskrivning av de förhållande som romerna bor i. Följande stycke är en återberättning av vad som framkom i artikeln.

I början på det Plinarsko området i centrala Zagreb bor 9 romska familjer totalt 115 människor varav ett 60-tal vuxna i fallfärdiga, provisoriska små hus . Här finns en antal små hus intill varandra, husen byggdes av dess invånare av upphittade metallplattor och virke. Dessa "husen" består vardera av ett rum och ett kök, där finns ett litet utrymme som ska fungera som toalett, men det finns ingen toalettstol inte heller vatten eller avloppssystem. En av invånarna berättar: "vattnet stängde de av för några år sedan, för att de sa att de skulle riva området. Vi har inte ens avlopp, så toaletterna utbyttes mot groppar i marken. På kvällen är det fullt med råttor, möss och kackerlackor" Vissa av dessa invånare har bott här i över fjorton år. En annan rom berättar: " om vi visste att vi skulle vara kvar här skulle vi gjort i ordning våra hus bättre. Men hur ska vi kunna göra någonting när de hela tiden pratar om att riva stället och flytta ut oss?". Samma person säger: att någon bör tillbringa bara en dag för att se hur de har det. Väggarna i husen är fuktiga och flertalet barn, säger romerna, lider av luftrörskatarr. Romerna i detta område har även problem med sina sopor, ingen från kommunen vill hämta dem trots att de har ringt flera gånger och bett om det. " Cistoca

(sophämtarna) vill inte hämta vårt avfall, de säger att de är vi själva som för det hit. Men det är väl bättre att vi samlar och sorterar avfall än att vi stjälar?". Romerna är enhälliga om att "det sker på grund av att vi är svarta. På sommaren är inte ni heller så olika oss" de tillägger " av oss finns det också olika typer goda, dåliga och elaka" Romerna tillägger igen " den som tillbringar bara en dag med oss skulle förstå oss".

När vi gick in på ämnet om bostadsförhållande berättade Rahmiza att det finns ca. 5-6 olika romska bostadsområden. Plinarsk, Zitnjak, Savice, Kozari put, Strugi, samt Velika Gorica i Zagreb. "Dessa bostadsområde är under all kritik". Vad gäller romernas bostadsförhållanden säger Ramiza att de får skylla sig själv, hon vill inte att problemet ska skyllas på staten. Hon menar att det finns olika typer av romer och att en del än idag lever ett nomadliv. Men p g a av kriget var de tvungna att stanna i Zagreb och är nu tvungna att överge sina nomadliv. För dem är livet svårt idag. Deras levnadsförhållanden är under all kritik, de är odrägliga." de lever utan vatten och med stulen el".

Mina egna erfarenheter när jag besökte två av dessa bostadsområden (Kozari Put och Struge) var att det bekräftar det jag har läst och hört om romernas bostadsförhållanden. Vid mina möte med intervjupersoner vistades jag i liknande miljöer som beskrivs ovan, med "stulen el" vilket menas att man från el-stolpar drar en sladd in i sitt eget hus, detta är inte ofarligt då sladdarna är dragna kors och tvärs genom husen för att alla ska kunna ta del av den.

Rahmiza berättade att på våren 2001 fick de den glädjande nyheten att baracker skulle sättas upp i Kozari Bok för att lösa de mest akuta behoven av bostäder för romer. Staten hade utlovat 15 baracker för boende och tre sanitära. Rahmiza visste inte varför , men det blev aldrig av.

4.5.1 Barackerna - vart försvann de?

Följande stycke är baserat fämst på en artikel ur "Romsk Sanning".

I mitten av 2001 beslöt "Gradsko Poglavarstvo Zagreb" att romer som var belägrade i centrala Zagreb skulle flyttas ut till Kozari Put, till containrar. Totalt utlovades 18 stycken, 3 för sanitära och 15 för boende. Dessa skulle vara nya och bekväma containrar och folket gladdes åt detta. När de utlovade barackerna anlände ca. 1 år senare vägrade dock romer att flytta in, detta eftersom det som nu stod framför dem inte var de utlovade *nya* barackerna utan istället små, gamla och halvruddna obeboddbara ruckel, "varför skulle någon vilja flytta från något hemskt till något ännu sämre? " frågar sig författaren av artikeln. Dessa baracker hade måtten

4x2,2m och rymde max 5 personer i varje, men då många romska familjer bestod av uppåt 10 familjemedlemmar skulle de vara tvungna att dela på sig. Vatten och toaletter låg långt borta, när romerna inte ville flytta in uppstod missförståelse från "Gradsko Poglavarstvo Zagreb" de som hade organiserat detta projekt. De var arga för att romerna tackade nej till detta boende. Andra andledning till att romer inte ville bo där var att det skulle vara för varmt i de små barackerna på sommaren och för kallt på vintern, det är även för trångt för ett drägligt boende. "Vi är inte emot att flytta in i containrar men vi vill inte bo i sådana baracker, när vi går in alla sju har vi inte nånstans att vända oss. Som i ett höns hus. Man kan inte andas. Vi hade mer utrymme i Paromlinskoj (centrala Zagreb). Vi är zigenare, men vi är människor! " U ime Roma iz Paromlinskoj", Ivan Jusic. (Romsk sanning 2002)

En av lärarna vid den romska förskolan (Ilija) tog med mig på en rundvisning i det romska bostadsområdet i Kozari Bok. Där var det ca. 10-15 "hus" eller snarare ruckel utan vatten och med "stulen el". I närheten av detta område fanns det 18 stycken cementerade plåtåter på ca. 10 kvm var. Här, förklarade läraren skulle de 18 utlovade containrarna egentligen stå, men de har tagits bort nu. Han uttryckte sin sympati för de romer som bor häri de små ruckel, men tillägger att de containrar som staten utlovat var värre.

När jag ringde den ansvarige för projektet om containrarna fick jag dessvärre inte möjligheten att träffa honom eller ha en telefonintervju trots flertalet försök från min sida att nå herr Cokic. I mitt sista samtal förklarade sekreteraren att han var sjukskriven på obestämd tid och att jag skulle ha små chanser att nå honom, någonsin.

4.6. Intervju med de äldre damerna

Jag fick tillfället att intervjua två romska kvinnor som tillhör den äldre generationen, Fru Seferovic träffade jag på Förskolan - Unija Roma, och Ljubica Dedic träffade jag i Struge, en stadsdel utanför Zagreb. Intervjuerna var väldigt intressanta då de öppnade sig för mig och berättade om sina liv, de gav mig en breddare bild av hur det är att vara rom.

Änkan Seferovic

Jag fick ett tillfälle till en oplanerad intervju med änkan Seferovic, en äldre dam som hade varit gift sedan hon var 15 år, har 8 barn varav den yngste går i 5.e klass. Hon har tidigare arbetat som städerska men har till största delen av sitt liv varit hemmafru. I de perioder hon var arbetslös fick hon ingen hjälp av socialen, hon berättade att i början när de startade skolan

(Unija Roma) erhöll de en del bidrag från tyskarna men när kriget kom blev de bortglömda, många romer lever i odrägliga förhållanden, det är hemskt och smutsigt berättar hon. När jag frågar hur romer får hjälp, om socialen hjälper dem idag så säger hon " om de behöver hjälp kan de alltid vända sig till oss "de kan alltid komma". Ibland får de lite hjälp från socialen men romer livnar sig på att gräva bland soporna för att hitta användbara saker för sig själv eller för att sälja. Kyrkan hjälper inte till så mycket, det fanns en gång en nunna som brukade komma ibland men bara när det passade henne, hon kommer inte längre. Idag har många romer flyttat till USA, det fungerar bättre, de integreras bättre."

Ljubica Dedic

Det området Ljubica bor i kallas för Struge, det ligger långt utanför innerstaden i ett slitet, gammalt område, romernas bostadsområde låg längst bak i detta område. Bristen på väl fungerande lokaltrafik gjorde det väldigt svårt och omständigt att ta sig till detta område. De bosatta i detta område har det svårt då de får resa långt för att nå sjukhus, tandläkare, eller apotek. Mataffärer eller kiosker fanns inte på långa håll. I detta område fanns ca. 5-6 familjer med nästan 10 familjemedlemmar i varje hushåll, inget av husen är cementerade ordentligt utan det kan snarare beskrivas som små hus med massor av kartong eller stålplattor som man lagt ovanpå varandra för att hålla kylan och regnet borta. Få eller inga fönster och de är väldigt små, uppskattningsvis är de 15kvm stora. Vägen var cementerad fram till början av det romska område, men den slutade precis framför. Allting såg väldigt grått ut, barnen sprang fritt omkring på gatan och trots det kalla höstvädret hade barnen otillräckligt med kläder på sig, tovtigt hår och de såg utmärklade ut. För att komma dit var jag och min studiekamrat Sanja Ferencin, tvungna att låna en bil för att hitta ut till detta område.

Av Alija Mesic fick jag ett namn och bostadsområde för att kunna intervjua en "vanlig" person som bor i ett typiskt romskt bostadsområde, han sa att jag hade gärna fått ett nummer men de har ingen telefon. Så jag begav mig ut på äventyr, Ljubica visade sig vara en äldre dam som hade bott på samma plats sen 1962, huset eller rucklet är utan vatten och med "stulen el" det är litet men varmt, bekvämt och rent. Hon erbjöd mig kaffe och vi satte oss ner och hon pratade i timmar om sin livs historia. Kort ska jag försöka återberätta hennes historia. Hon gifte sig som ung, hon kom egentligen från Dalmatien, Kroatiens kustområde, med sin man flyttade hon hit och har bott här i ca. 40 år, hon har fött 8 barn varav 6 var i detta hus, en son dog vid 3 års ålder och en annan omkom under kriget i Kroatien. Hon har arbetat ett tag på tvätter, hon sa att hon kunde stryka 2 ton per natt. Idag bor hon ensam, hennes man är

bortgången sedan länge men hon har sina barnbarn och barn som ofta kommer och besöker henne, området där hon bor är hemskt säger hon. Detta område är det fattigaste men även om alla är fattiga här så hjälper de varandra, de delar med sig, hon sa att även om hon hade blivit erbjuden en lägenhet komplett med allt så hade hon velat stanna kvar i sitt hem. För en tid sedan när hon började få pension, 400 kuna / månad. Hon sa att det kändes som om hon stal när hon hämtade ut dem första gången. Enligt henne finns det två typer av romer de som inte är rädda för arbete och de som flyttar ofta, tigger på gatan. Hennes barn har alla avslutat skolan.

4.7 Minoriteternas statliga förespråkare

Denna statliga organisation består av tre medarbetare, de har till uppgift att arbeta med: rätt till medborgarskap, sociala rättigheter, hälsa, icke-diskriminering och mänskliga rättigheter. Det finns 16 olika minoriteter som de finansierar bland annat, serbiska, albanska, tyska, ungerska. De ger finansiering åt folkdans, musik, tidningar, mm. Varje förening som erhåller pengar är skyldig att 2 gånger per år redovisa realiseringen av programmet de har sökt bidragen till. År 2002 ska denna organisation utge totalt 18.3000.000 kuna till diverse föreningar/program. Enligt den ansvarige för organisationen finns det ca. 30-40000 romer i Kroatien även om statistiken säger 9000. Hon anser att romernas egna uppgifter om att de är ca. 100.000 är överdriven, olika romska föreningar runt om i Kroatien erhåller ca. 1.500.000 kuna/år sammanlagt. (Vukas, Simic & Kleijner 2000)

4.8 Ideella Organisationer

Jag har kontaktat ideella organisationer så som *Röda korset* och *Norwegian Refugee Council* för att fråga om de har några särskilda program som riktar sig till enbart romer, men det hade de inte. Även med mina intervjupersoner har jag hört mig för om de känner till något, samtliga svarade att fram till kriget fanns det engagerade frivilliga organisationer, men efter kriget och med Kosovokrisen har denna hjälp riktats på annat håll.

4.9 Skinheads attack

Den 29 april 1999 blev en romsk far och son nerslagna av en grupp ny-nazistiska skinheads i centrala Zagreb, Semso Secic (fadern) fick flera brutna revben och var inlagd på sjukhus i en vecka. Denna brutala attack orsakade svår psykisk skada och Semso fick diagnosen PTSD (post-traumatiskt stress syndrom) som karakteriserades av bland annat sömnproblem och

panik ångest. S. Secic anmälde fallet och trots att gärningsmännen var utpekade av S. Secic och trots att det fanns bevis på att dessa samma män varit involverade i andra attacker på romer och trots påtryckningar från S. Secics advokat till polisen om detta så vidtog åklagaren inga åtgärder för att gripa de misstänkta. Detta ledde till att European Roma Rights Center (ERRC), tillsammans med den kroatiska advokaten Lovorka Kusan, anmälde Staten Kroatien, med hjälp av European Court of Human Rights, för att de inte tagit hänsyn till vittnesmålet. Två år har förflutit sedan attacken och kroatisk polis har fortfarande inte tagit i beaktning den relevanta information som framläggs av vittnen och offer (www.errc.org/publications/letters).

5 Analys

Jag ska analysera mitt empiriska material med hjälp av välkända teorier.

Detta kapitel innehåller en genomgång av några centrala begrepp och teorier som jag använder mig av i uppsatsen. Med hjälp av dessa begrepp vill jag försöka resonera mig fram och besvara frågan om varför romernas situation ser ut som den gör idag. För denna analys av mitt empiriska material om romernas bostadsförhållanden i Zagreb, ska jag ha en diskussion om arbetslöshet och fattigdom och stigmatisering och hur detta är förankrat med romernas situation. Som tillägg till mitt utgångsläge vill jag även diskutera segregation och varför romerna är uteslutna ur samhället och vilka faktorer som har inverkat på detta.

5.1 Fattigdom, arbetslöshet och stigmatisering

Enligt Fittzpatrick "Welfare theory" är fattigdom ett begrepp som har många definitioner, i dess enklaste mening kan den ses som en brist på de grundläggande behoven av mat, säkert dricks vatten, tak över huvud och fysisk hälsa. Fattigdom skiljer sig även beroende på var man bor. Enligt Förenade Nationernas utvecklings program (1997) lever cirka en tredje del av världens befolkning i absolut fattigdom, 800 miljoner har inte tillräckligt att äta. Fattigdom kan ses som en i förhållande till omgivningen jämförelse med levnadsstandarden runt omkring dem. I väst skiljer vi på absolut och relativ fattigdom, många romer lever i absolut fattigdom då de inte är garanterade mat för dagen, värme, rent vatten, hälsa.

Med bostadsförhållanden kan man associera att det bör finns ett visst antal kvadrat meter per person, jag utvidgar begreppet till att omfatta även livskvalitet.

Med bostadsförhållande menar jag vilken standard man bor i. Om man har tillgång till el, vatten och fungerade avlopp i sin bostad. Om det är fuktig, finns värmeelement och tillgång till telefon. Även infrastrukturen ser jag som en del av bostadsförhållanden, för att ha ett

fungerande liv bör man ha tillgång till fungerande kollektivtrafik och närhet till skola, bibliotek och apotek samt vårdcentral. Det framkommer att många romers bostadsförhållanden inte är goda. Vilken inverkan kan då detta ha på romernas liv?

En av ledarna för den humanistiska psykologin, Abraham Maslow, har lagt fram teorin om framväxten av mänskliga motiv och behov. Maslow utgår först från de grundläggande biologiska behoven. Därefter följer olika grader av mer sociala och slutligen i huvudsak psykologiska behov. Enligt denna teori måste lägre kategorier av behov i varje fall delvis ha tillfredsställts för att högre kategorier skall kunna aktualiseras. Som tidigare beskrivits måste hungerbehovet ha tillfredsställts innan andra behov kommer i förgrunden. I romernas situation där man måste lägga ner all sin kraft på att överleva finns det inte mycket kraft eller tid att tänka på andra intresse så som skola. Först när behoven på lägre nivå har tillfredsställts finns möjlighet till självförverkligande. Med självförverkligande avses att man får möjlighet att inom vissa ramar och/ eller gränser utveckla sina inneboende resurser eller anlag. (Smith, 1993)

I "Perspektiv på sociala problem" (Meeuvisse & Swärd, 2002) tas det upp arbetslöshet och fattigdom, om dessa har det alltid funnits myter och fördomar, Personer ur de högre klasserna har betraktat människor ur lägre sociala klasser med nedlåtenhet, de fattiga har ansetts som omoraliska, lata, högljudda och promiskuösa, enligt Richard Sennet som tar upp detta ämne i sin bok (Sennet 1999) "När karaktären krackelerar". Han menar att i vår tid betraktas beroende som något skamligt. De betraktas med misstänksamhet, som om de inte vore i behov av verklig hjälp. Denna föreställning om att romerna kan betraktas som samhällsparasiter gör att de skäms. Idén om romernas skam för sin situation vilar på studier som visar att arbetslöshet och fattigdom är förenat med skam. Forsknings genomgångar tyder på att det finns en allmän känsla av stigma bland arbetslösa i alla åldersgrupper, bortsett från en minoritet av unga arbetslösa som bor i område med hög arbetslöshet.

Med stigmatisering menas att man genom stämpling av individer ger dem en nedsättande beteckning, vilket påverkar den stämplades självuppfattning och personliga identitet- den stämplade antar den roll som tillskrivs henne. Stigma är den situation som drabbar en individ som av någon anledning inte har fått fullt socialt erkännande. Romerna är stigmatiserade i kroatiskt samhälle, även om individens egenskaper i övrigt accepteras i det sociala sammanhanget så kan tillhörande av denna etniska folkgrupp utgöra ett hinder i sociala interaktioner.

5.2 Segregation

I Bonniers ordbok (2000) definieras segregation på följande sätt: "(försöka) hålla olika ras- el. folkgrupper skilda från varandra//". Segregation handlar om utanförskap , om ett obefintligt deltagande i olika samhällsfärer detta innebär troligen att kulturella samspel uteblir. Segregation skulle även kunna innebära att delaktigheten i samhället där integration inom vissa samhällsarenor som till exempel bostadsmarknaden och utbildning uteblir.

I " Perspektiv på sociala problem" (Meuvisse & Swärd 2002) beskrivs boendesegregation, dvs. kategori skillnader som tar sig i uttryck i att grupper av människor är åtskilda i boendet. Här visas att det enligt flera undersökningar finns en klar boendesegregation även i Sverige. Segregationen sker efter inkomst och man kan geografiskt visa på att höginkomsttagare är koncentrerade till vissa område. denna segregation har i sin tur mer eller mindre starka samband med bristfällig lokal arbetsmarknad, arbetslöshet och fattigdom. Även nätverket har sin beskärda del av skulden för segregationen, stark sammanhållning och vänskap är ett måste för den behövande men dess vänner och släktingar befinner sig ofta i samma situation och de kan inte hjälpa varandra upp, de kan inte dela med sig av värdefull information om samhället, arbete och skola då de inte besitter sådan kunskap. Romerna är kvar i sin onda cirkel och får det svårt att ta sig ur den utan ett bra kontaktnät.

Ett annat perspektiv på deras situation är att på grund av att de inte har omgivningens förtroende uppfyller de slutligen deras förväntningar.

En stereotypi eller fördom tillskriver alla medlemmar i en grupp en alldeles speciell egenskap, exempelvis romer är tjuvar och de tigger på gatan. När vi genom stereotypier får en uppfattning om en annan person så påverkar det vårt sätt att behandla personen, vilket i sin tur påverkar personen att bete sig som förväntat och vi får vår uppfattning bekräftad, man har åstadkommit den effekt man förutsagt. Denna självuppfyllande profetia har ofta en negativ effekt. Den kan medföra allvarliga konsekvenser både för den enskilde romen men även för samhället i stort. En rom som skall/ vill gå in i samhället möter oftast stora svårigheter, dessa beror på att samhället har negativa förväntningar på honom. Han har svårt att få arbete eller bli inskriven i skola, detta leder då till att han återfaller till sitt gamla liv som kanske tiggare och leva utanför samhället. (Österberg 1991, Kennett, 2001).

Sociologen Norbert Elias har tillsammans med en av sina studenter, John Scotson, skrivit en bok om *Etablerade och outsiders* (Elias & Scotson, 1999). Denna bok började egentligen som

ett projekt om ungdomsbrottslighet. Efter andra världskriget i norra England i en by fanns tre olika bostadsområden, ett nytt lägenhetsområde, ett äldre villa område samt ett äldre område med lägenheter. De två äldsta var från sekelskiftet och det nyaste var från tiden strax efter andra världskriget. De som bodde i de äldre områden skyllde alla ungdomsproblem i byn på befolkningen i det "nya" området. Statistiken visade att det låg någonting i dessa påståenden. Forskaren hade av talet fått en bild av att detta "nya" område var en slum med fattiga och utslitna invånare. När forskaren i fråga kom ut till detta omtalade område visade det sig att denna "slum" inte var särskilt mycket sämre än de övriga två områden. Men de som hade bosatt sig i detta nya område var "outsiders" (utbölingar) de hade kommit från södra England efter kriget och de hörd inte till byn. De bemöttes oartigt, förtalades och misstänkliggjordes av de övriga byborna bara för att de inte hörde till byn. Förakt och misstänksamhet övergår till självförakt och misstänksamhet inom gruppen, detta fortsätter, generation efter generation.

För att förklara romernas utanförskap har många forskare sin utgångspunkt i romernas kulturella olikhet. I "Zigenarfrågan- Intervention och romantik" (Montesino, 2002) söker man svar till utanförskapet, en av dessa är John Takman. Trots att hans forskning berörde de romer bosatta i Sverige så kan hans tankar knytas till alla segregerade folkgrupper.

För att väva samman detta kapitel avslutar jag således med John Takmans tankar kring orsakerna för romernas segregerade situation.

"Om man tvingar samman något tiotal zigenarfamiljer i tält- och husvagnsläger på sandmark under ett halvdussin år eller mer så måste resultatet i många fall bli det önskade. Bristen på meningsfull sysselsättning, överflöde av fukt och kyla, svårigheter att uppehålla ett minimum av hygienisk standard... I dessa det svenska folkhemmets koncentrationsläger formas många barn och ungdomar till just sådana passiva parasiterande individer som rasmytologerna alltid påstått att zigenarna var från början." (Takman 1963:272)"

(Montesino, 2002, s. 160)

6. Slutdiskussion

Jag har fått mina frågeställningar besvarade, även om en del har varit svårt att få mer information om. Till exempel hade jag gärna velat fördjupa mig: vad de ideella organisationer gör för romer och den tidigare forskningen som har gjorts. I min undersökning framgick det tydligt att de intervjuade ansåg sig vara särbehandlade. Det som främst framkom under uppsatsens framväxt var övrigas inställning gentemot detta folkslag, med övriga menar jag då den icke- romska kroatiska befolkningen. Detta inkluderar även rådande politiker. Det tycks som om att man blundar för detta sociala problem även om man sätter in punktinsatser som att

finansiera diverse föreningar och skänka gamla boendeboracker. Problemet är inte av det fysiska slaget snarare är det fördomar och rasism hos stora delar av den icke-romska befolkningen och som i vissa fall en fysisk fara för romer. Segregation i form av arbetslöshet och otillräcklig utbildning driver romer till dålig självkänsla som i sin tur driver dem till alkohol och droger. Det är ingen nyhet att romer i större utsträckning har beroende av något slag. De följer bara det klassiska mönstret som hör till de förtryckta i samhället.

Marshalls teori om medborgarskap

Den engelske sociologen T.H. Marshall identifierar tre element i medborgarskapsbegreppet nämligen: civila, politiska och sociala rättigheter. De tre komponenternas ordningsföljd bestäms av dess historiska uppkomst.

Med civila rättigheter menar Marshall likheten inför lag och olika former av individuella friheter som till exempel yttringsfrihet, religions och tankefrihet och äganderätt även rätt att sluta kontrakt och ingå avtal och slutligen juridiska rättigheter. Det politiska medborgarskapet innebär att individen har rätt att styra sig själv genom att rösta, kunna ställa upp i val och kunna bli vald som representant till parlament eller lokala församlingar med lokal makt. De sociala rättigheterna, menar Marshall, är att varje individ har rättigheten till ett minimum av ekonomisk välfärd och trygghet. Rättigheten att bli behandlad enligt den standard som är gällande i samhället för att bli betraktad som likvärdig medborgare. En av de viktigaste institutionerna för genomförandet av dessa rättigheter är skolan och de sociala försäkrings- och service systemen.

För att uppnå fullvärdigt medborgarskap krävs att alla rättigheterna är uppfyllda. Marshall menar att detta inte kan uppnås om människorna har dåligt boende, lever i fattigdom och är vid dålig hälsa samt är otillräckligt utbildade. För att göra medborgarskapet fullständigt krävs det att staten ingriper så att de grundläggande behoven tillgodoses, deras problem uppmärksammas och att de har möjlighet till avancemang i samhället. Likväl som staten garanterar de civila och politiska rättigheterna, garanterar den sociala rättigheter genom att innefatta sociala program. Marshall är mån om de sociala rättigheternas integrerande funktion, rätten till deltagande i samhället på olika nivåer. Men med romer som model står det klart att fullvärdigt medborgarskap inte föreligger. Många är inte kroatiska medborgare och de förvägras detta då de oftast inte har några papper på sin existens. På grund av denna situation har de inga möjligheter att ta del av sina civila, sociala eller politiska rättigheterna. Dock finns

det ändå många romer som har kroatiskt medborgarskap men det faktum att många är analfabeter och utbildade talar emot deras möjlighet att ta del av deras politiska rättigheter. De sociala rättigheterna däremot är nästintill obefintliga för romer likväl som den övriga kroatiska befolkningen. Marshall teori är inte fulländad och det finns en del kritik som har riktats mot denne. Den främsta kritiken är att han ser samhället mer homogent än det är, han ser inte de etniska skillnaderna. Teorin utesluter stora delar av befolkningen, bland de uteslutna grupper finns etniska minoriteter, kvinnor, invandrare och flyktingar. Denna exklusion blir särskilt allvarlig om deras civila rättigheter inte är garanterade i det land som de just nu vistas i. Detta leder till att de blir sämre behandlade och inte på något sätt kan bli integrerade eller leva som de i övriga landet gör. Följaktligen kan man dra slutsatsen att fullvärdigt medborgarskap enligt T.H. Marshalls teori ej föreligger romer. (Fitzpatrick, 2001)

Den romska kulturen är ett viktigt uttryckssätt och det är av stor vikt att deras tradition får erkännande i samhället. Trots att staten har erkänt dem som en nationell minoritet kvarstår det svåraste problemet att övervinna, kroatiska befolkningens fördomar. Romer måste få möjlighet att integreras i samhället och inte förnekas arbete och skolgång på grund av deras identitet, men samtidigt ska de kunna behålla sin kulturella självidentitet, det är det enda som binder romer samman som en grupp. Så länge romer särbehandlas på grund av sin etnicitet och förvägras tillgång till skola och arbete är de segregerade.

Medan jag var i Kroatien hörde jag ett oroväckande ryckte om att en ny lag hade inrättats där det framkom att tiggeri skulle förbjudas. Tyvärr, trots förfrågningar om belägg för detta rykte har jag inte lyckats få det konfirmerat, om detta stämmer är det tragiskt att se ett land sopa problemet under mattan. Vad ska tiggarna göra nu för att få mat? Hur kan man förvägra dem mat, fullvärdigt medborgarskap och utesluta dem ur samhället. Romerna utsätts för så gott som alla sociala problem; arbetslöshet, välfärdsproblem, problem på bostadsmarknad, arbetsmarknad, segregation, beroende av alkohol och narkotika, hälsoproblem samt skolproblem. Kroatien idag delar vissa likheter med Sverige för femtio år sedan, exempel på detta är de barn som förvägrades skolgång i Malmö på 1960-talet och barnen som förvägras utbildning i Kroatien idag. Romernas situation kan ses som en paradox, en del vill inte jobba men de som vill får inte jobb på grund av att de är stigmatiserade. Detta har lett till att romer inte tycker om eller litar på icke-romer, de i sin tur inte litar på romer och ser dem som lata dagdrivare.

Kroatien idag är ett land som står mellan två världar, den nya och gamla, i den nya finner vi unga människor med många impulser från det moderna västsamhället, de är mer liberala och öppna, tyvärr utgör de en marginal minoritet men de ökar i antal. I den gamla världen lever den kommunistiska byråkratin kvar och de konservativa värderingarna lämnar starka spår i människors rationaliserande i frågor som homosexualitet, religion och angiven etnisk minoritet. Romer ses som tredje klassens medborgare, om man ser ett romskt barn på gatan som tigger eller ett icke- romskt barn skulle man mycket troligt se väldigt stora olikheter i förbipasserandes reaktioner.

Även om romernas fysiologiska behoven skulle vara tillfredsställda bör man ställa frågan till politiker: är: mat och tak över huvud tillräckligt för att människor ska klara sig själva? Klarar de att ta sig ut ur ett själsligt helvete på egen hand? I denna era som vi är på väg mot får media en central roll, med deras hjälp uppmärksammas sociala problem och en ny syn på samhället utvecklas. Kroatien är på väg mot en förändring.

7. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att studera romernas situation i Zagreb, Kroatien. Studien bedrevs främst utifrån deras perspektiv och tonvikten lades på deras bostadsförhållanden. Frågeställningarna som användes var hur ser romernas bostadssituation ut och varför ser den ut som den gör?

För att besvara frågeställningarna valde jag en kvalitativ metod och litteratur studier gjordes. Intervjuerna gjordes med representanter för tre olika romska föreningar; Alija Mesic, Rahmiza Mehmedi och Nasser Seferovic genom dessa personer fick jag kontakt med ytterligare intervjupersoner: Ljubica Dedic, Nazif Mehmedi, Fru Seferovic, en lärare vid förskolan för romer samt en gynekolog som arbetar med romer. Sociologen Helena Popovic ställde upp samt representanten för "the Office for nationell minorities".

Uppsatsen började med en beskrivning av romernas historia och traditioner. Romerna har sitt ursprung i Punjab, nuvarande nordvästra Indien. Utvandringarna började för tretton tusen år sedan, varför vet man inte riktigt. De första tecknen på deras existens i Europa började år 1322 på Kreta. Detta folkslag har sedan spridit sig till större delar i Europa. Historien visar oss att romer inte haft det lätt och att de har ofta varit förföljda. Romani Chib är romernas

språk och den består av en mängd dialekter, den är en viktig del av romernas kultur och vävs samman med det sociala livet.

Resultatet av intervjuerna och studierna visar att romerna är en segregerad minoritet i Kroatien. Många romers bostadsförhållanden är väldigt dåliga. En del romska familjer är ofta trångbodda och lever i små provisoriskt byggda hus som är ofta utan vatten. Staten här försökt bemöta detta problem genom att erbjuda 15 baracker för romska familjer som i sin tur tackat nej till detta erbjudande då de ansåg dessa vara "under all kritik". Andledningen till varför romerna är en segregerad minoritet är oklar men olikheten kring romers kultur med den icke-romska majoriteten har lett till stigmatisering av romer och detta i sin tur har lett till arbetslöshet och fattigdom. Den statliga organisationen "The office for national minorities" är ansvariga för finansieringen av de olika romska organisationen. Dessa stödjer då bland annat hälso och sexundervisning för romer.

Källförteckning

Braham, Peter & Janes, Linda (2002) *Social differences and divisions*. Oxford: Blackwell Publishers.

Fitzpatrick, Tony (2001) *Welfare Theory, an introduction*. New York: Palgrave.

Calderas, Monica (1981) *"Jävla Zigenarunge"* (Andra utgåvan) Malmö: Corona.

Cederberg, Irka. (1998) *"Tusen år i Europa - Om romerna/zigenarna"*

Världspolitikens Dagsfrågor Nr 9. 1998, Utrikespolitiska Institutet, Kalmar.

Egidius Henry (1997) *"Psykologilexicon"* Stockholm: Natur och kultur.

Elias, Norbert & Scotson, John (1999) *"Etablerade och outsiders"*. Lund.

Johansen, Jahn Otto (1997) *"Folket som ingen vill ha - zigenarna i Östeuropa"*

Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion,

Kumm, Evert (1965) *"Zigener och vanliga Svenskar - Fakta om en s.k. raskonflikt"*. Örebro: Quintus Tryckeri AB

Lindgren, Lars och Sandström, Bengt (1996) *"Romer - en minoritet i många länder"*

Norrköping: Statens invandrarverk.

Littlewood, Paul & Gloriux, Ignace & Herkommer, Sebastian & Ingrid Jönsson (1999) *Social exclusion in Europe*. Great Britain: Biddles Limited.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2002) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Montesino, Norma (2002) *Zigenarfrågan- Intervention och romantik*. Socialhögskolan, Lunds Universitet.

Seferovic, Ragib (2001) *Roma- past, present and future* . Zagreb: Gorocki Graf.

Smith, Ronald E (1993) *Psychology* West publishing company, Minneapolis.

Svenska akademins skolordlista andra upplagan 1982 Esselte Studium AB, Nacka

Taikon, Katarina (1970) *"Zigenare"* Stockholm: Natur och Kultur.

Tillhagen, Carl-Herman : 1965 *"Zigenarna i Sverige"* Stockholm: Natur och Kultur.

Visnjic, Cedomir & Burda, Slavko (2002) *Listovi, caspopisi i Izdanja Nacionalnih manjina u Republici Hrvaskoj*. Croatia: Studio Ziljak.

Vukas, Budislav & Simic, Mila & Klajner, Milena (2000) *Legal aspects of the rights of national minorities*. Croatia: Tiskara Vjesnik.

Internetkälla:

<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/hr.html>

www.errc.org/publications/reports/

www.errc.org/publications/letters

Dessa bilder av ett karaktäristiskt romskt boende i Plinarsko, Zagreb från år 2002, framför husen på den första ser vi det avfall som omskrivs (Kap. 2, sid. 12).

